

Financiranje Karlovačkog generalata za njegova preustroja, 1746. godine

Jedno od najvažnijih pitanja preustroja Karlovačkog generalata, koji je s prekidima trajao od početka 18. stoljeća sve do 1746. bilo je iz kojih fondova pribaviti novac za financiranje godišnjih potreba novouređenog Generalata, prvenstveno za održavanje ljudstva. Ovaj rad pokazuje na koji je način to konačno riješeno početkom 1746. nakon čega je, još iste godine, mogao uslijediti i sam preustroj.

Od početka 18. stoljeća, osobito od njegovih tridesetih godina, traje proces preuređenja Karlovačkog generalata, kao dio nastojanja za stvaranjem novog ustroja cjelokupne Vojne krajine, sa vrlo jasnim vojnim, ali još više političkim ciljem: uspostavom jake, centralističke i apsolutističke Habsburške Monarhije. Godine 1735. povjerena je uprava komisijom za preustroj Varaždinskog i Karlovačkog generalata generalu, kasnije feldmaršalu i rođaku Habsburgovaca, Josipu Fridrihu, princu od Hildburghausena. Dvije godine kasnije, nakon što je preuređio Varaždinski, posvećuje se Karlovačkom generalatu. Zbog niza objektivnih okolnosti (rat s Turskom 1737-1739, smrt Karla VI. i dolazak Marije Terezije na prijestolje Monarhije 1740. te početak rata za austrijsko naslijeđe 1740, koji je trajao sve do 1748) nastavlja on rad na preustroju Karlovačkog generalata tek krajem 1742. Glede njegovog bržeg i uspješnijeg provođenja, osnovana je krajem iduće godine posebna institucija, vojni direktorij i glavno zapovjedništvo za Unutrašnju Austriju i spomenute Generalate, čije je vođenje također povjereno princu Hildburghausenu. Početkom kolovoza 1745. podnio je bečkom Dvorskom ratnom vijeću plan preustroja Karlovačkog generalata, kojem su bile nađene tek manje zamjerke. U dodatnom tekstu, s kraja studenoga iste godine, one su riješene i predočena su tražena objašnjenja. Preostalo je bilo dakle još samo provesti plan u djelo. Najvažniji problem koji je trebalo riješiti predstavljalo je financiranje preuređenog Generalata, tj. odrediti izvore sredstava (fondove) iz kojih bi bile podmirivane godišnje potrebe novca, prvenstveno za plaćanje ljudstva (vojnika, dočasnika i časnika).

Cilj je ovog rada da se na temelju arhivske građe (Državni arhiv u Beču, fond Ratni arhiv, Dvorsko ratno vijeće, Kancelarijski arhiv, sedmi odjel; u daljnjem tekstu: KA, HKR, HZLA, VII) prikaže na koji je način, početkom 1746 (do kraja travnja), bilo riješeno buduće održavanje Karlovačkog generalata, nakon čega je, tijekom ljeta iste godine, uslijedio sam preustroj Generalata: vojni, teritorijalni i politički (upravni).

Prema Hildburghausenovu proračunu (iz siječnja 1746), za izdržavanje 12 960 ljudi (12 000 pješaka, 800 konjanika te 160 časnika i dočasnika) bilo je potrebno godišnje 190 435 forinti. Možebitno povećanje pješaštva na 18 000 ljudi zahtijevalo bi, uz bolju privredu u Generalatu (u što je Hildburghausen polagao velike nade), još najmanje 30 000 f. Uz novac potreban za rekvizite, tj. za vojničke šatore¹ i kotlove, te za plaćanje topnika (ako bi bilo određeno da se i dalje obavlja iz krajiškog fonda), konačna je suma iznosila 230 637 f.

Da bi se pribavila tolika količina novca, zatraženo je od unutrašnjegaustrijskih pokrajina 143 488 f. (od Koruške 86 506 i od Kranjske 56 982 f). No, pokrajine nisu bile voljne pristati na tu svotu, već su (ravnajući se prema Štajerskoj) zahtijevale, da za izdržavanje Karlovačkog generalata ne daju (zajedno) više nego što je Štajerska davala za Varaždinski i stoga bili suglasni sa isplatom od svega 120 000 f. Pritom Koruška nije htjela dati više od 66 621 f² a ostatak je trebala podmiriti Kranjska.³ Hildburghausen se nadao da će dobijanjem u krajiški fond novca od nuzdohodaka koje su do tada uživali krajiški zapovjednici, namaknuti daljnjih 5000 f. Državnoj bi blagajni tako ostalo da pridoda još 105 637 f. No, kako je Hildburghausen za izdržavanje krajišnika u Lici bio odredio znatno manji iznos (61 504 f) nego za one u Primorskoj i Karlovačkoj krajini (105 340 f), za njihovo izjednačavanje u plaćama, na čemu se s dvora inzistiralo, bilo je potrebno daljnjih 43 836 f.⁴ Dakle, konačna (nedostajuća) suma novca koju je Dvorska komora trebala godišnje pribaviti za izdržavanje Karlovačkog generalata iznosila je 149 473 f.⁵

Marija Terezija je stoga bila odredila da će Hildburghausenovoj upravi biti prepušteni cjelokupni komorski prihodi iz Like i Krbave, te dohoci od mitnica i soli Senja i Karlobaga, odnosno, da će ostatak spomenutog nedostajućeg iznosa biti uvijek u potpunosti doznačen

¹ Do tada je šatora uvijek manjkalo, bilo zbog toga što su dostavljani u premalom broju ili prekasno, što je pri krajiškim postrojbama na bojištu izazivalo veliko negodovanje, budući da je ljudstvo bilo primorano barem pola ratnog pohoda (kampanje) noćivati pod vedrim, ali često i pod kišovitim nebom. Do toga je dolazilo stoga jer je novac za njih isplaćivan tek u jesen. Da bi se problem učinkovito riješio, predlagao je Hildburghausen da se troškovi za šatore uvrste među ostale troškove Generalata. Iako u doba mira ovi rekviziti nisu bili potrebni, suma od 6902 f koliko su šatori i kotlovi stajali, trebala je biti dostavljana svake godine, da bi se njom podmirivali troškovi najpotrebnijih građevinskih radova na utvrdama Generalata, budući da ono malo novca (4000 f) kojeg su u tu svrhu davale Koruška i Kranjska, nije bilo dovoljno, jer je stanje većine glavnih postaja (o čemu je isto ovisila sigurnost Generalata) bila tada jako loše, jer se o njima nedovoljno brinulo. Prijedlog je bio usvojen (KA, HKR, KZLA, VII, broj 349, kutija 2, broj spisa 76, folija 308).

² KA, HKR, KZLA, VII, 349, 2, 76, 320.

³ No, Kranjska se početkom 1746. još nije bila izjasnila o sumi koju bi davala, ali je i nadalje htjela nastaviti sa svim dotadašnjim zloupotrebama, kojim je zakidala krajišnike (sukno i žito, kada su ga dostavljali za Krajinu umjesto novčane uplate, cijenili su dvostruko, pa čak i trostruko više od njihove stvarne vrijednosti, a sam smatrao računali su po 3 sedamnaestine, tj. 51 umjesto 60 heleru ili filira).

⁴ Hildburghausen je naime smatrao da ne trebaju svi krajišnici iz Like biti jednako plaćeni kao oni iz Karlovačke krajine, već samo časnici. Dočasnici i konjanici trebali su dobiti stanovitu plaću, ali ne toliku kao oni karlovački. Ovakav stav objašnjavao je prvenstveno potrebom da se Ličane time motivira na bolje obavljanje vojne službe, budući da je mogućnost da promaknućem dođu do časničkog čina, a time i do znatno bolje plaće trebala na njih djelovati (prema Hildburghausenovom mišljenju) kao poticaj da u svakoj prigodi ispolje veću revnost u vojnoj službi i veće junaštvo nego prije. S druge strane, ovim bi se krajišnici iz Karlovačke krajine, koji su vjerovali da su kao do tada plaćeni vojnici imali veliku povlasticu pred neplaćenima, i dalje donekle razlikovali od tih i, konačno, državnoj bi se blagajni godišnje uštedjelo 20 000 f izdataka za Generalat (KA, HKR, KZLA, VII, 349, 2, 76, 311).

⁵ KA, HKR, KZLA, VII, 349, 2, 76, 306 i 316.

iz komorskih fondova na austrijskoj obali (*littorale austriaco*), prije nego bi se bilo što od tog novca izdalo za druge potrebe države, krajem svakog kvartala (tromjesečja). Unutrašnjeaustrijska komora trebala je iskazati (za prošlu, 1745. godinu) iznos spomenutih prihoda koji bi u buduće bili stavljeni pod Hildburghausenovu upravu, kao i onih s austrijske obale, potrebnih za pokrivanje manjka u krajiškom fondu Karlovačkog generalata.⁶ Spomenuti manjak imao se redovno dostavljati, prema spomenutoj odredbi, budući da se preustroj Generalata ne bi mogao provesti, dok i prihodi iz tog fonda ne bi bili osigurani (i ustaljeni) i on zatim bio izdržavan prema gornjem principu.

Budući da za spomenute dohotke nije bilo moguće napraviti stalan račun za budućnost, jer su iz godine u godinu varirali, a da bi se ipak utvrdio barem približan iznos, predloženo je da se pri njegovom određivanju treba držati one godine, kada je prihod bio najmanji. Ostatak manjka u krajiškom fondu Generalata dostavljao bi se iz spomenutih obalnih fondova.⁷

No, kako su svi komorski prihodi iz Like i Krbave, zatim Senja i Karlobaga (od mitnica i soli), te određenih fondova na austrijskoj obali (vidi bilješku 6) iznosili (za 1745. godinu) tek 138 354 f (idućih godina mogli su biti još i manji), a godišnja suma koju je državna blagajna trebala pribaviti Generalatu iznosila 149 473 f, nisu dakle bili dovoljni da pokriju manjak novca potrebnog za izdržavanje Karlovačkog generalata, predložilo je Dvorsko ratno vijeće početkom veljače 1746. da se zbog nedostatka novca u krajiškom fondu Generalata, pri njegovom novom uređenju, broj vojnika ograniči na svega 8000 (umjesto 12 000 ili čak 18 000). Smatrali su, naime, da bi spomenuti komorski fondovi, nakon predaje u Hildburghausenove ruke, odnosno prihodi iz onih na austrijskoj obali, bili dostatni jedva za izdržavanje jedne i pol uređene pukovnije.⁸

Hildburghausen je smatrao neprovedivim predloženi način doznačavanja manjka u krajiškom fondu Generalata. Ako je taj novac trebao prispjeti tek nakon položenog godišnjeg računa prihoda i rashoda krajiškog fonda (do čega ne bi dolazilo prije kraja tekuće godine), a uplaćivao bi se kvartalno, komora ne bi znala koliko novca treba uplatiti svakog kvartala. Stoga je Hildburghausen tražio da se što prije odredi stalna suma koju bi se slalo. Ona je mogla biti i manja od stvarne količine novca u obalnim fondovima, a povećala bi se u slučaju potrebe. Ako bi se naprotiv po godišnjem obračunu u krajiškom fondu iskazao višak, a kvartalni obroci s obale bili slani cijele godine kao da je u krajiškom fondu manjak, poslani višak bio bi predan onamo, kamo bi to komora odredila.

⁶ Tim su dohocima pripadali (i 1745. iznosili):

a) dohoci kojima upravlja unutrašnjeaustrijska komora; Lika i Krbava 281 f.

b) mitnice su do tada bile predane banci, a dohoci od soli, do tada pod upravom grofa Herbersteina, dodijeljeni su odlukom M. Terezije za opskrbu Generalata i Like: Senj – mitnice 2231, dohoci od soli 31 836, ukupno 34 067; Karlobag – mitnice 912, dohoci od soli 468, ukupno 1380.

Fondovi na austrijskoj obali:

a) pod Herbersteinovom upravom; uredi soli – Trst 35 365, Rijeka 7097, Bakar i Bakarac 44 555.

b) dohoci kojima upravlja unutrašnjeaustrijska komora; bakarski urbarijalni dohoci 2450, dohoci od drveta 3694, željezo, ulje, med, vosak (trgo) 3558, pristojbe i ostali dohoci od puteva 2035, krijumčarenje i ostale kazne 119, prihodi od izdavanje u zakup točionica vina, lova ribe i mlinova 3753.

Ukupno pod a. i b. 138 354.

(KA, HKR, KZLA, VII, 349, 2, 76, 323).

⁷ Trebalo je još samo odrediti doznačitelje, tj. za to odabrati najsigurnije dohotke iz obalnih fondova.

⁸ KA, HKR, KZLA, VII, 349, 2, 76, 312.

Marija Terezija je već polovicom veljače 1746. odredila, da će se iz unutrašnjeaustrijskih komorskih prihoda sa austrijske obale, blagajni Karlovačkog generalata od 1. svibnja iste godine doznačavati godišnji iznos od 132 000 f razdijeljen na tromjesečja (kvartale).⁹

Komora i sam Hildburghausen bili su mišljenja da se doznačavanje manjka u krajiškom fondu treba početi ostvarivati od 1. ožujka kad je i počinjala krajiška (vojna) godina te da je većina za rat određenog ljudstva odlazila na bojište upravo tada; smatralo se da bi bilo najbolje da ti krajišnici plaću prime upravo u tom času, što bi pridonosilo njihovom bržem i voljnijem odlasku na front. No, vladarica je svojim terminom željela barem malo odložiti iscrpljivanje obalnih komorskih fondova već u ožujku, što je moglo izazvati poremećaj u funkcioniranju komorskog sustava Monarhije (koji je uredio i bolje organizirao njen otac, Karlo VI.). Osim toga, niti pregovori sa Koroškom i Kranjskom nisu bili još na zadovoljavajući način privedeni kraju.

Budući da je Hildburghausenov plan preustroja Karlovačkog generalata glede njegove privrede nudio malo (tj. prihodi od privrede bili bi toliko mali), da se od toga za opskrbu Generalata sa 18 000 ljudi pod oružjem, ne bi moglo odvojiti gotovo ništa,¹⁰ upravo je navedena suma od 132 000 f bila neophodno potrebna za funkcioniranje njegove opskrbe.

Svi poslovi oko ustanovljenja komorskog fonda za izdržavanje Karlovačkog generalata (u koji su ušli spomenuti prihodi prepušteni Hildburghausenovoj upravi i onih 132 000 f s obale) bili su završeni u drugoj polovici veljače 1746. i o tome su obaviješteni Hildburghausen, unutrašnjeaustrijska komora, te upravitelj prihoda od soli i šuma na austrijskoj obali, grof Seifried Herberstein.¹¹ U upravljanju komorskim prihodima Like, Senja i Karlobaga Hildburghausen ne bi bio ovisan o unutrašnjeaustrijskoj komori, već samo o bečkoj c. i k. dvorskoj komori. Njoj su se trebali slati izvaci i računi o primitku i izdatku navedenih komorskih prihoda (Like, Senja i Karlobaga), a preostali (tj. neutrošeni) novac doznačavao bi se, prema njenoj uputi, u glavnu komorsku blagajnu, da bi dvorska komora mogla znati koliko treba iznad (ukupnog) iznosa tih prihoda, te novca kojeg su bile dužne davati Koroška i Kranjska, za izdržavanje Generalata pridonijeti državna blagajna (iz onih 132 000 f. sa obale. Izričito se navodi da bi dva glavna izvora bili ured prihoda od morske soli i šuma sa iznosom od kvartalno 20 200 f i ured renti u Bakru sa kvartalnim iznosom od 4000 f).

Kako je već spomenuto, Koroška i Kranjska u to su vrijeme još uvijek odbijale dati za izdržavanje Generalata više od 120 000 f poglavito zbog preinake njihove (u dokumentima neutemeljene) povlastice popunjavanja ispražnjenih časnčkih mjesta u Generalatu i vladaričinog zahtjeva da cjelokupna davanja tih pokrajina budu uplaćena isključivo u gotovom novcu i bez ikakvih odbitaka u ime nekakvih troškova. Nakon daljnjeg pritiska i davanja punomoći za pregovore s njima samom Hildburghausenu (polovicom ožujka), došlo se ipak do, za dvor, zadovoljavajućih suma, iako i ne onih traženih. Zaključkom Zemaljskog sabora koroških staleža od 23. travnja 1746. odobren je za izdržavanje Generalata go-

⁹ M. Terezija je prvotno bila odlučila da će suma iznositi 100 000 f. Nakon što joj je Hildburghausen predočio da je to nedovoljno, povećala je sumu na rečenih 132 000 f tim više što je postojala opravdana bojazan da pokrajine Koroška i Kranjska umjesto zahtjevanih 143 488 f neće htjeti pristati na više od 120 000 f. Ako bi se to ipak dogodilo, od ovih 132 000 f bio bi oduzet iznos povećanja sume od strane pokrajina. Također je odlučila da treba sve poduzeti da se Ličani izjednače u plaćama sa krajišnicima iz ostalih dijelova Generalata (KA, HKR, KZLA, VII, 349, 2, 77, 326).

¹⁰ KA, HKR, KZLA, VII, 349, 2, 78, 330.

¹¹ Isto, 82, 338-344.

dišnjih iznos od 80 000 f u njemačkoj valuti (forint računat po 60 helera, za razliku od kranjske gdje je vrijedio samo 51 ili 3 sedamnaestine), uz uvjet, da ako Kranjska u zajedničkim davanjima bude sudjelovala sa manjim udjelom od uobičajenog (1/5), da će tada biti smanjen i navedeni iznos.¹² Kranjski su slateži svojim zaključkom od 30. travnja iste godine odlučili dati svega 53 000 f dakle ništa više nego što su u tu svrhu izdvajali prije.¹³

Nakon što je na ovaj način bila zatvorena »financijska konstrukcija«,¹⁴ tj. osigurana sredstva za izdržavanje na papiru preustrojenog Karlovačkog generalata, moglo je u ljeto 1746. uslijediti i njegovo stvarno preuređenje (vojno, teritorijalno i upravno).

Summary

Maintenance of the Karlovac military-district headquarters during its reorganization in 1746

Based on archival materials, the author shows the way how in 1746 (up to the end of April) the future maintenance of the Karlovac military-district headquarters was ruled, according to which its reorganization, after many years of work at it (primarily by field marshal Hildburghausen), could be implemented during the summer of that same 1746 (the number of men carrying arms was increased and a different organization of the military-district headquarters' units and its different territorial and administrative division was established). Funds are indicated which had to cover the annual needs of the reorganized Military-District Headquarters, as well as the amounts in these funds.

¹² Isto, 90, 473-474.

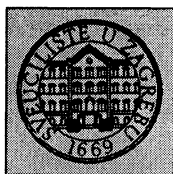
¹³ Isto, 91, 476-478.

¹⁴ Postoji mišljenje kako je Karlovački generalat financiran iz kontribucije 1745. ponovo osnovanih županija u Slavoniji i Srijemu (Virovitičke, Požeške i Srijemske), no ono se, bar za razdoblje neposredno nakon preustroja Generalata ne može uzeti kao točno, budući da to arhivski izvori ne potvrđuju.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

30

ZAGREB 1997.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 166, fax. 385 1/ 6156 879
Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Tehnički urednik
Krešo Turčinović

Naslovna stranica
Iva Makvić

Lektura i korektura
Ljiljana Cikota

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Marina Denona-Krsnik

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949. 75

RADOVI 30

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. – Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997.
– 372 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X

Kompjutorski slog i prijelom
Krešo Turčinović

Tisak
KRATIS – Zagreb

Tiskanje završeno u ožujku 1998. godine

Naklada
500 primjeraka